

Byahornet

= Skåneland

ÅRGÅNG 41 1982

NUMMER 4

FREDRIK SKYTTE

Anno dazumal på Börringe Kloster

Här skall berättas något om flydda tider och i graven lagda seder och bruk. En jakt på den tid som flytt. En fläkt av anno dazumal på rikets sista grevskap i Skåne. I centrum står greve Corfitz Beck-Friis, en boren sportsman och friluftsmänniska, en vårdare av de skogens och fältens djur Vår Skapare i överflöd utplanterat på de trenne godsens Börringe, Bosjökloster och Fiholm (i Södermanland), vilka tillföll greven i fädernearv. Och det är som viltvårdare och jägare eftervärlden kommit att minnas honom.

Redan som 14-årig student besökte han akademien i Lund. Detta var år 1815. Fem år senare tjänstgör han som askulant i Göta Hovrätt och hamnar småningom som extra ordinarie kanslist i justitierevisions-expeditionen. Kammarherretjänsten hos hans majestät konungen liksom den omtalade juridiska banan var väl en ren tillfällighet för den unge greven. Hans håg stod till andra nejder. Det var godsens som låg honom varmest om hjärtat och för återstoden av livet skulle han ägna sig åt dem. Vid 22-års ålder ingick han i äkta ståndet med sin svågers syster, grevinnan Eva Ulrica Barck, dotter till presidenten greve Nils Anton Augustin Barck och Catharina Charlotta Trafvenfeldt, med vilken han hade trenne söner och lika många döttrar.

Hur tog greven till Börringe sig ut? Ja, några goda porträtt finns bevarade från såväl yngre som äldre dagar, då han hunnit

stadga sig och axlat det stora ansvaret att driva de stora jordagodsens. Det var med envåldshärskarens maktfullkomlighet han styrde sitt grevskap och hans valspråk kunde ha varit: Allt för folket, intet genom folket. Nåväl, dessa avbildningar från äldre dagar ge bilden av en rak, tämligen högväxt och tämligen fetlagd man med ett ansikte, där jovialitet och stränghet tävla om herraväldet. Rynkorna kring ögonen, skärpan kring munvinklarna och däröver de buskiga ögonbrynen vittna om gott lynne, humor och älskvärdhet. De klarblå ögonen förråda såväl stränghet som livsvisdom. Sådan lär han också ha varit. Hans godmodighet var parad med stor bestämdhet. De många underlydande visste mer än väl, att greven satte värde på ett gott skämt och ett hurtigt svar, men också att han fordrade flit och disciplin. Han krävde blind lydnad av sitt folk och glimten i ögat kunde lätt bli till en åskvigg. I gengäld vårdade han sig om sina underlydande och berömde sig av att i minsta detalj vara förtrogen med dem och deras öden. Betecknande för huru stolta dessa skånska godsägare vid denna tid voro över sin ingående kännedom om det egna godsets allt levande och dött, är berättelsen om grevens fader hovmarskalken och dennes svärfader excellensen Tage Thott på Skabersjö. Under ett samtal på Skabersjö kom hovmarskalken att nämna ett litet torp vid höger sida av vägen vid Norrskog. Excellensen drog härvid på

munnen och invände älskvärt: "Du menar väl icke att det huset ligger till höger om vägen? Det ligger ju till vänster, när man kommer från Böttinge kloster." Mot detta invände hovmarskalken att huset legat på höger sida när han åkt förbi denna dag. Det var han övertygad om. Efter en stunds diskuterande slog man vad och gav sig till att språka om annat. Men bortåt aftonen överfölls excellensen av tvivel och kände sig allt tveksammare ju senare det blev. Vid midnatt var han övertygad om att svärsonen haft rätt och det grämde honom att någon följande dag skulle kunna slå honom på fingrarna beträffande det egna godset. Emellertid fann han på råd. Han gav order om att det lilla huset skulle flyttas och det under nattens mörka timmar. Så gjorde man sig en glad natt på slottet och ägnade småtimmarna åt samkväm. Det gällde ju att hålla kvar svärsonen inomhus under de kritiska timmarna. Det lyckades nu också och när Beck-Friis genom svärfaderns manipulationer var stadd på hemfärd en dag försenad, blev han högeligen förvånad över att finna torpet på andra sidan av vägen. Det märkliga var dock att trädgården låg på vägens motstående sida.

Greve Corfitz var som nämnt en boren jägare och på det stora Böttinge hade han en duglig medhjälpare i jägaren Johannes Fogelberg, född 1775 och död 97 år senare på den plats, som sett honom födas. Denne man var en duglig och uppskattad hjälpare vid de stora jakterna på godset och under sitt långa liv samlade han på sig ett sällsynt bagage av minnen, goda historier ur livet. Som gammal gubbe, liten, spenslig, vithårig och synnerligen behaglig, brukade han strutta kring i en brun livrock på godset och bjuda grevebarnen på dråpliga historier och honungskakor från de egna bikiporna. En av hans favorithistorier handla-

de om gamla riksrådet Beck-Friis, som avled 1797. Denne brukade sitta i det numera raserade portvalvet till slottsgården för att beskåda folket på väg ut eller in. Fogelberg kunde minnas gamle grevens gula silkesstrumpor och skorna med sina silverspännen. Oftast var han iförd nattrock – med serafimerorden. När han var på sitt godmodigaste humör kunde det hända, att han lät Fogelberg leka med denna orden. Det hände till och med att Fogelberg berikades med en tolvskilling. Bland djuren hade denne älskvärde gamling en häst vid namn Brillant, vilken var dresserad och lärd att falla ner på knä, då dess herre skulle stiga i sadeln. Nu bar det sig inte bättre än att stallarna fattade eld och då det brinnande taket störtade in rasade dörren just som Brillant leddes ut. Ryktet nådde raskt Gustav III, som genast sörjde det vackra djuret och därvid utbrast: "Jag bryr mig icke om ifall hela gården ligger i aska, blott Brillant blivit räddad!"

Anno 1807 hade riksrådet avlagt besök på ett linjeskepp i lord Nelsons flotta. I sällskap med honom befann sig en baron Stjernblad och att manövrera de båda herrarna uppför fallrepet var nog så lätt. Betydligt värre var det att lotsa dem ner igen efter all god förplägnad.

Greve Corfitz och Fogelberg var goda parhästar ute i jaktmarkerna. Den senare var en naturbegåvning och den förre en naturälskare. Det vore missvisande att kalla greven en allsidig begåvning. Hans håg stod inte till vare sig konst eller litteratur och fantasien var väl föga utvecklad. Han var en man med sinne för realiteterna, även om detta ibland kom att ifrågasättas av vännerna. En gång i trettioårsåldern hade han nämligen med makan och den tolvårige sonen företagit en resa till Nordafrika för att jaga en viss fågel. Senare kom han att berätta om denna resa för sin gode vär

Carl XV:s jaktklubb. Sittande längst t.v. greve Beck-Friis.

greve Carl Fredrik Hermansson på Ferna. Detta samtal ägde rum någon gång på 1850-talet och därvid råkade den något yngre greve Hermansson säga, att han fann det obegripligt att man kunde göra en sådan lång resa bara för att skjuta en fågel. Till detta genmälde Beck-Friis helt kort: "Då är man heller inte jägare."

Beck-Friis var en sann gentlemannajägare och betraktade denna sin sport som en sann aristokrat. Man nedlade inte sitt byte för snöd vinnings skull. Inte heller dödade man viltet en masse. Även då det gällde jakthistorier var han på sin vakt och läser man i sonsonens jaktjournal finner man

följande not: "Inför ordentligt i denna bok, hvad du med säkerhet vet passerat under dina jakter och lita ej på ditt minne. Om Försynen tillåter dig blifva Jägare, skall du på gamla dagar med glädje mången gång läsa uti denna bok; försäkrar din Farfar."

Beck-Friis var lika mån om viltet som om folket under godsens. I sin egenskap av viltvårdare såg han till att rådjursstammen på Börringe blev stark och tidvis bestod den av 150–200 djur. För att hålla denna så stor inskränkte han sin jakt till en tredjedel av vad han rätteligen kunnat nedlägga. Tanken var att stammen skulle få sprida

sig. År efter år släppte han svanor i Bör-
ringesjön för att öka beståndet; likaledes
utplanterade han rapphöns i markerna.
Han gjorde sitt yttersta för att hindra det
pågående utrotandet av räven i Skåne, i
det han påpekade att utan räven som tuk-
tomästare skulle råttorna snart taga över-
hand. Om Beck-Friis älskade viltet avskyd-
de han tjuvskyttar. Dessas urgamla knep
att undgå upptäckt genom att taga pipan
från stocken och instoppa delarna i stora
fickor i ytterrockens foder avslöjade han
utan barmhärtighet.

Det måste anses som en enkel gärd av
rättvisa, när Beck-Friis blev medlem av
Carl XV:s jaktklubb samt erhöll Svenska
Jägarförbundets silvermedalj. Bådadera
gladde förvisso den gamle jägaren. Vad
som gladde honom i minst lika hög grad
var när våren tog sin början. I de blånande
förvårnätterna i början av april var det
dags att jaga morkullan och beckasinen.
Under vårflyttningen, då jaktstadgan ej
tillät användande av hund, var resultatet
väl inte det bästa och något år fälldes blott
25 fåglar. Om hösten hände det att bytet
steg till 156 på hans ägor. Så kom juli må-
nad med gräsänder och dessa hade man i
rikligt mått. Det hände att greven nedlade
60–70 på en och samma dag. Man jagade
samman med Thottarna vid Fjällfotasjön
och när det drog ihop till andjakt bar det
av upp till Bosjökloster, där även Carl XV
brukade delta. Äreportar och girlander
smyckade vid dessa tillfällen slottet och
extra förplägnad gavs åt folket på godset.
Man roade sig tappert och många var de
herrar av god ätt som strövade med bössan
längs Ringsjöarnas sumpiga stränder. Föl-
jande står att läsa om en tvådagarsjakt den
12 juli 1869: "En timme efter ankomsten
åts middag, vid hvilken med undantag av
grefve Piper alla jaktherrarne deltog jem-
te tvenne icke jägare, neml. Intendenten

och Riddaren Frykholm samt Inspektoren
på gården. Mycket folk från när och fjär-
ran var samladt och båda aftnar dansnöje
arrangerat. Tisdagen den 13:e avhölls jak-
ten. Kl. 1/2 9 gick H.M. med Grefven ned
till båtbyggen åtföljd av sin jägare; de to-
go plats i en ökstock, och roddes av Fiska-
ren i Framhuset Nils Carlsson rundt kring
Tödels Näbbe förbi Bohvetelyckan. Der
gick H.M. och Grefven i land och fort-
gingo till fots på strandreveln till Iglasjö.
Här satte H.M. sig åter i ökstock, och jak-
ten der räckte en och en half timma, varefter
en väntande skjuts körde H.M. och
Grefven till Bunnawära, där frukostbordet
stod iordning. Här samlades nu alla jakt-
herrarna, och frukosten åts i gröngräset
helt ogenerat. Från frukost begav sig H.M.
med Grefven i ökstock till Pramdraget, der
jagt afhölls till kl. 6. Längre stod H.M. på
södra udden af Aleholmen, hvarest en del
änder kommo i håll. Skörden af vildt var
40 st., således ej hälften mot föregående år
till följe deraf att kärren woro torra. Af
detta antal nedsköt H.M. sjelf de 17.

Jagtdagens middag hölls kl. 7, hvarvid
alla jagtherrarna jemte Inspektoren voro
närvarande. Konungen åt vid middagen
endast soppa, fisk, en kötträtt samt lite bär
och melon; fyra rätter en suite gingo orör-
da förbi H.M. H.M. har en djup stämma,
talar lifligt, stack rakt på saken, och man
blir lätt övertygad, att hans yttrande inne-
bär hans hjertas tankar. H.M. bodde i öst-
ra facaden, tredje rummet från salen; i
fjerde eller sista rummet bodde kammar-
tjenaren."

Så följde rapphönsjakten i september,
då det var gynnsammast. Man jagade dels
med hundar, men infångade även hela
flockar. De sålunda infångade hönsen kunde
sedan utplaceras på områden med säm-
re häckning. En slik sändning rapphöns
nådde Carl XV anno 1861 och meningen

var att fåglarna skulle släppas vid Ulriksdal och på Lofvön. Nu ville olyckan emellertid att fåglarna hamnade i det kungliga köket, där deras öde, enligt brev från Louis Wrede, hängde på ett hår eller en fjäder måhända. Vi läser: "Deras dödsdom var redan med nöje förkunnad af Hofmästaren då den räddande jägaren, drottningens coiffeur M:r Alexander, uppträdde."

Dessa fågeljakter var nu blott en upptakt till höstarnas storjakter med högvilt bland såväl jägare som jagade. Åtskilliga var de höga herrar från in- och utlandet som gästade Beck-Friis' hus vid denna tid och fick orsak och tillfälle att i brev och dagböcker intyga att de tillbringat mången angenäm dag under detta gästfria tak, anno dazumal på Börninge Kloster.